

8. Пуцентайло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства / П.Р. Пуцентайло. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2007. – 344 с.

9. Gaworecki W.W. Turystyka / W.W. Gaworecki. – Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2000. – 385 s.

10. Population seven billion: UN sets out challenges. [Electronic resource]. – Mode of access <https://www.bbc.com/news/world-15459643>.

11. UNWTO Barometer. – 2016. – Vol. 15. [Electronic resource]. – Mode of access <https://mkt.unwto.org/barometer>.

12. UNWTO Tourism Highlights 2015 Edition. [Electronic resource]. – Mode of access https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2015.pdf.

Надійшла до редакції 26.05.2016 р.

Миронов Ю.Б., Свидрук И.И. Туризм как фактор экономического развития страны

Рассмотрены теоретические подходы к определению сущности понятия "туризм" и классификации видов туризма. Изучены роль и значение туризма в современной экономике стран мира, дана оценка влияния индустрии туризма на экономическое развитие. Проведен анализ туристических потоков в разрезе мировых регионов и в Украине, осуществлен прогноз дальнейшего развития мировой туристической индустрии на период до 2030 г. Приведена характеристика факторов позитивного и негативного воздействия, которые влияют на функционирование и развитие туристической отрасли в Украине.

Ключевые слова: туризм, туризмология, туристская деятельность, туристский бизнес, турист, путешествие, рекреация.

Myronov Yu.B., Svydruk I.I. Tourism as an Economic Development Factor

The article deals with theoretical approaches to the definition of the essence of tourism and the tourism classification. We study the role and the importance of tourism in the modern world economy and the impact of the tourism industry on economic development. Tourist flows by the main world regions and in Ukraine are analyzed and the forecast for further development of the world tourism industry for the period up to 2030 is done. The characteristic of the positive and negative effects of the factors that affect the functioning and development of the tourism industry in Ukraine is given.

Keywords: tourism, tourismology, tourist activity, tourist business, tourist, traveling, recreation.

УДК 330.101.54

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

М.І. Миронова^{1,2}

Розглянуто три інтерпретації економічної категорії "ефективність": класична, посткласична та сучасна. Представлено загальну формулу економічної ефективності функціонування виробничих систем, що є кількісним співвідношенням результатів і затрат. Наведено три варіанти загальної формули ефективності, які відрізняються між собою характером співвимірних інструменту – ринкових цін. Обґрунтовано підходи до вибору тієї чи іншої загальної формули ефективності функціонування виробничих систем у національній економіці.

Ключові слова: виробничі системи, ефективність, загальна формула ефективності, національна економіка.

Вступ. У ринковій економіці виробничі системи характеризуються надзвичайною складністю: високими темпами оновлення продукції, її безперервним ускладненням, появою принципово нового технологічного обладнання та процесів оброблення продукції, що випускається, ускладнюються внутрішні та зовнішні виробничі зв'язки. Управління цими складними системами з метою підвищення ефективності їх функціонування передбачає вивчення властивостей системи, закономірностей її існування та розвитку. Тому потрібно застосовувати прогресивні теоретичні положення, які допоможуть оцінити зміни, що відбулися в теорії і методах економіки, сучасний стан і можливі шляхи розвитку виробництва. У підсумку макроекономічний розвиток України визначається ефективністю функціонування окремих виробничих систем.

Проблеми вимірювання та аналізу ефективності функціонування виробничих систем висвітлено у роботах таких видатних українських та іноземних вчених як Г.І. Башнянин [1], С.Л. Брю [3], К.Р. Макконнелл [3], С.В. Мочерний [5], Н.П. Федоренко [9], Ш.М. Флінн [3], в яких досліджено і вирішено багато теоретичних та прикладних завдань оцінювання, аналізу та підвищення ефективності. Понад це, питання комплексного оцінювання та аналізу ефективності функціонування виробничих систем на основі підходу, що враховує сучасні вимоги, що висуваються до сучасної виробничої системи, потребують подальшого дослідження. Актуальність дослідження зумовлена потребою формування науково обґрунтованого підходу до оцінювання та аналізу ефективності функціонування як основи розвитку сучасних виробничих систем.

Мета роботи – аналіз існуючих теоретичних підходів до питань оцінювання ефективності діяльності виробничих систем у національній економіці.

Матеріали і методи. Теоретичною основою дослідження є класичні, посткласичні і сучасні теорії виміру рівня ефективності функціонування виробничих систем, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів із зазначеної проблематики. Методологічною основою дослідження є методи загальної теорії систем, теорії економічних систем, методи мікро- і макроекономічного аналізу, нормативні і позитивні підходи до вивчення економічних процесів, графічні і економіко-математичні методи.

Результати дослідження. Вихідною проблемою будь-якого теоретичного аналізу ефективності функціонування виробничих систем є проблема поняття ефективності. Визначення основного змісту цього результуючого параметра на основі узагальнення сучасного і минулого досвіду стосовно аналізу поняття "ефективність" дає підстави виділити три основних розуміння (інтерпретації) цієї категорії.

Інтерпретація 1. Це т. зв. класичне розуміння ефективності як певного параметра чи індикатора. Згідно з ним ефективність – це результативність функціонування певних економічних систем. Ця інтерпретація поняття "ефективність" є характерною найбільшою мірою для класичної (і особливо такої гілки її подальшого розвитку як марксистська політична економія) економічної теорії, а також для всієї вітчизняної економічної науки постсоціалістичного періоду її розвитку [2, 4-8, 14].

¹ аспір. М.І. Миронова – Львівський торговельно-економічний університет

² наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

Основною її особливістю є те, що вона (класична інтерпретація) зображує ефективність як певне співвідношення результатів і затрат у відповідних цінах абстрактно і безвідносно до інших параметрів, таких як, наприклад, масштаби економічної діяльності чи економічний час (періоди виміру рівнів ефективності). Таку інтерпретацію ефективності можна було б також кваліфікувати інакше як точкову (моментну), оскільки вона параметр "ефективність" зводить до якогось одного (і тільки одного) кількісного значення. Окрім цього, точкова інтерпретація ефективності має позачасовий і позамасштабний характер; вона аж ніяк не відображає зміни рівнів ефективності залежно від зміни часового коридору чи масштабів певної суспільної (економічної) діяльності.

Інтерпретація 2. Це т. зв. посткласичне або посттрадиційне розуміння ефективності, згідно з яким ефективність – це результативність функціонування певних економічних систем за певних масштабів економічної діяльності. У цій формулі ефективності вона "зв'язується" вже з іншим економічним параметром – масштабами економічної діяльності і в підсумку вже отримаємо не точкове значення її величини, а цілий список (вектор) таких значень, у певному розумінні – матрицю чи таблицю таких її (ефективності) значень. Це дає змогу кваліфікувати другу інтерпретацію ефективності як табличну (матричну, векторну) (рис. 1).

Матричне зображення економічної ефективності

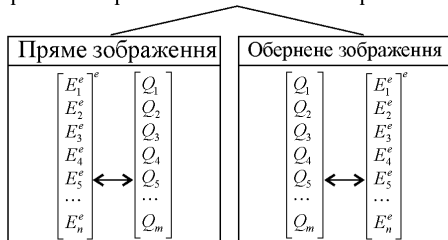

Рис. 1. Матричне (табличне, векторне) зображення економічної ефективності функціонування виробничих систем

Матричне зображення ефективності може бути представлено також і в графічному варіанті, тобто у вигляді певного графіка (кривої чи прямої) ефективності, кожна точка якої вказує на відповідні значення рівнів ефективності за, наприклад, відповідних значень масштабів економічної діяльності (рис. 2).

У своєму графічному варіанті ефективність може бути зображена по-різному: по-перше, у вигляді кривої (у разі, коли діє закон спадаючої чи зростаючої віддачі, а часовий період аналізу є достатнім для того, щоб граничні значення ефективності були більшими або меншими від середніх), по-друге, у вигляді прямої (коли закон спадаючої чи зростаючої віддачі вже не діє, а середні і граничні значення величини ефективності між собою збігаються), по-третє, у вигляді висхідної кривої чи прямої (коли діє позитивний ефект масштабу), по-четверте, у вигляді низхідної кривої чи прямої (в умовах дії негативного ефекту масштабу), по-п'яте, у вигляді горизонтальної прямої (в умовах, коли діє т. зв. нульовий ефект масштабу).

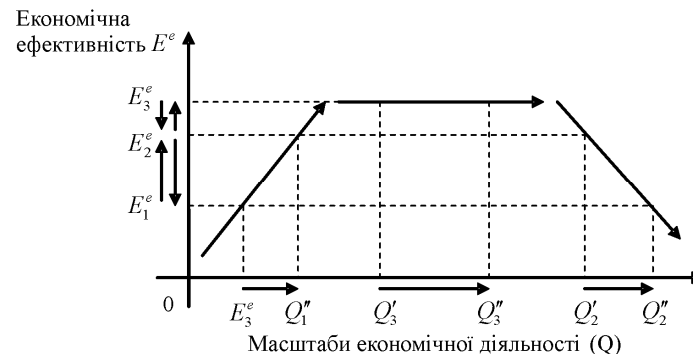

Рис. 2. Графічне зображення економічної ефективності функціонування економічних (виробничих) систем

Табличне чи матричне зображення поступово стало панівним в економічній літературі з початку посткласичного періоду розвитку економічної теорії. У найявнішій формі воно проявилось в роботах таких видатних економістів як А. Маршалл, Дж.М. Кейнс [13], Дж.Р. Хікс [12] та ін. Однак особливо активним такий вид зображення став на сучасному етапі розвитку економічної теорії, коли вже повністю завершився відхід від "точкового" зображення всіх основних економічних категорій, а не тільки "ефективності". Проте у вітчизняній економічній літературі ще й сьогодні матричне і графічно-матричне зображення ефективності не стало панівним. Більшість сучасних вітчизняних вчених-економістів все-таки "тяжіє" ще до класичного трактування поняття "ефективність", яке в своїй основі має явно "точковий" характер і ще не "розширюється" до списку чи вектору значень.

Інтерпретація 3. Це т. зв. сучасне розуміння ефективності, згідно з яким ефективність – це результативність функціонування певних економічних систем за певних масштабів економічної діяльності. Його кваліфікуємо як сучасне, оскільки є найхарактернішим для сучасної, особливо західної, зарубіжної, економічної теорії [3, 9-11, 15].

Основна особливість сучасного трактування категорії "ефективність" полягає в тому, що воно "ув'язує" певні значення ефективності не тільки з такими параметрами як масштаби економічної діяльності, але й з т. зв. часовим параметром. Крива такої динамічної ефективності (в її динамічному зображенні) має вигляд, зображений на рис. 3.

Таке "динамічне" зображення ефективності є значно точнішим, ніж масштабне чи точкове; воно дає змогу "прослідкувати" за зміною рівнів ефективності у часі, а певні значення рівнів ефективності ставляться в залежність з таким економічним параметром як час.

Метрологічний аналіз проблем ефективності функціонування виробничих систем повинен спиратися, як на свою загальнометодологічну основу, на відповідну загальну формулу ефективності. У такій загальній формулі резюмована загальна схема визначення кількісного рівня ефективності і доповнює якісну інтерпретацію цієї категорії.

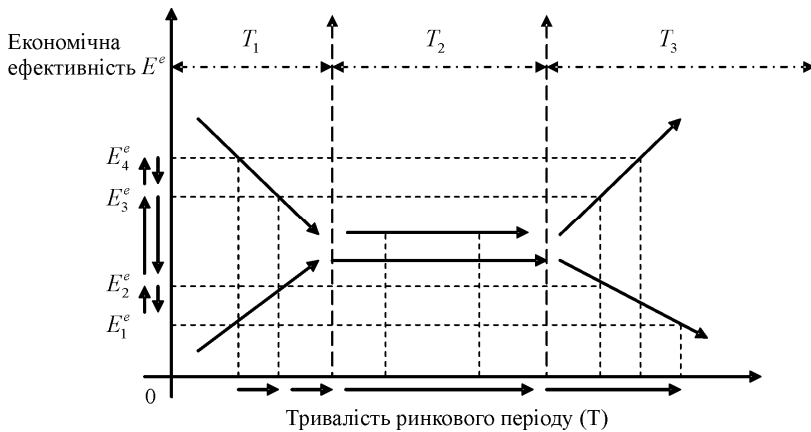

Рис. 3. Динамічне зображення економічної ефективності функціонування економічних (виробничих) систем

Загальна формула ефективності (зокрема й економічної ефективності) може бути практично реалізована у трьох варіантах.

Варіант 1. Згідно з ним економічна ефективність (чи ефективність взагалі, в її ширшому значенні, тобто як певна інтегральна ефективність) визначають як співвідношення результатів (R_i) і затрат (C_j) виробництва у т. зв. базових ринкових цінах (P^B) або, як вже вище їх позначили, у цінах ретроспективного ринку, тобто

$$E^e = \frac{\sum_{i=1}^n R_i \times P_i^B}{\sum_{j=1}^m C_j \times P_j^B} \quad (1)$$

Використання цін ретроспективного ринку дає змогу "виловити" з боку кількісної результативності функціонування не виробничої системи загалом, а її суто технологічної сфери. У цьому випадку ретроспективні ринкові ціни відіграють роль просто вимірника (точніше, співвимірника) фізичних обсягів ресурсів і продуктів в їх технологічному, а не техніко-економічному чи власне економічному значенні. Вимірявши таким способом рівень ефективності функціонування виробничих систем, можна отримати "викривлене" уявлення про результативність її функціонування, оскільки не беруть до уваги ще фактори ринкового і соціального порядку. Фактори ринкового і соціального порядку, які знаходяться "за дужками" першого варіанта загальної формули ефективності, можуть або посилити, або послабити кількісний рівень останньої, зменшити або збільшити його в певному "розмірі". Тому елімінація впливу цих факторів допустима тільки в чисто теоретичному дослідженні, коли перед ученим-економістом стоїть завдання виявити тільки технологічну сторону реального рівня ефективності функціонування виробничих систем.

Варіант 2. Загальна формула ефективності функціонування виробничих систем може визначатися також і як співвідношення результатів і затрат виробництва у т. зв. актуальних фактичних цінах (P^{af}), тобто

$$E^e = \frac{\sum_{i=1}^n R_i \times P_i^{af}}{\sum_{j=1}^m C_j \times P_j^{af}} \quad (2)$$

Актуальні ринкові ціни дають змогу, на відміну від ретроспективних цін, відобразити вплив на процес формування загального рівня економічної ефективності і ринкового фактора, точніше ринкової кон'юнктури (характеру співвідношення попиту і пропозиції на певні блага). Під впливом цих ринкових факторів рівень технологічної ефективності коригується в той чи інший бік і таким чином трансформується в рівень техніко-економічної ефективності. Понад це, отримуємо і точнішу уяву про реальну ефективність функціонування відповідної виробничої системи.

Варіант 3. Загальна формула ефективності функціонування виробничих систем може бути представлена також і як співвідношення результатів і затрат виробництва у т. зв. потенційних фактичних цінах (P^{kf}), які дають змогу не тільки "виловити" фізичні чи економічні (вартісно-цінові, грошово-цінові) обсяги як результатів, так і затрат виробництва, але й т. зв. соціально-економічні обсяги

$$E^e = \frac{\sum_{i=1}^n R_i \times P_i^{kf}}{\sum_{j=1}^m C_j \times P_j^{kf}} \quad (3)$$

Потенційні ринкові ціни дають змогу здійснити перехід від аналізу співвідношення результатів і затрат (в їх фізичному чи економічному обсязі) до аналізу економічних доходів і економічних витрат. Такий перехід означає залучення до аналізу не тільки технологічних і ринкових, але й соціальних факторів. У підсумку отримана загальна формула ефективності виявляється ще точнішою, позаяк вона інтегрує у собі вплив сукупності факторів формування рівня економічної ефективності функціонування виробничих систем.

Вибір тієї чи іншої загальної формули ефективності функціонування виробничих систем залежить від того, які конкретно завдання стоять перед дослідником. У системному дослідженні проблем ефективності функціонування виробничих систем, яке ставить перед собою мету дослідити вплив цілої сукупності факторів на формування рівня ефективності – не тільки технологічних, але й ринкових і соціальних, доцільно за основу метрологічного аналізу брати третій варіант загальної формули, а не перший чи другий. У разі, коли дослідник ставить перед собою мету дослідити вплив, скажімо, тільки технологічних або тільки ринкових факторів на формування рівня ефективності функціонування виробничих систем, можна за методологічну основу вибрати перший або другий варіант загальної формули ефективності.

Висновки. Ефективність функціонування виробничих систем – це результативність їх функціонування, яка визначається в її найзагальнішому вигляді за допомогою т. зв. загальної формули, що є кількісним співвідношенням результатів і затрат. Виділяють три варіанти загальної формули ефективності, які від-

різняються між собою характером співвимірного інструменту – ринкових цін. Співвимірниками результатів і затрат виробництва можуть бути ціни базового періоду (ретроспективні ринкові ціни), ціни фактичного періоду (ціни актуального ринку) і ціни перспективного ринку. Залежно від того, який економічний співвимірник використовують у визначенні рівня ефективності, остання буде відображати результативність функціонування різних сфер виробничих систем: відповідно – технологічну, техніко-економічну і соціально-економічну.

Література

1. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів / Г.І. Башнянин. – Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2005. – 1083 с.
2. Економічна енциклопедія. – У 3-ох т. – Т. 1 / за ред. проф. С.В. Мочерного. – К. : ВЦ "Академія", 2000. – 864 с.
3. Макконелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю, Ш.М. Флинн. – Изд. 19-ое, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во ИНФРА-М, 2015. – 1028 с.
4. Маркс К. Капитал / К. Маркс. – М. : Изд-во "Политиздат", 1983. – Т. 1. – С. 188-321.
5. Мочерний С.В. Політекономія : підручник / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна. – Вид. 3-ге, [перераб. та доп.]. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 392 с.
6. Клишко Г.Н. Основы экономической теории: политэкономический аспект / Г.Н. Клишко та ін. – Вид. 2-ге, [перераб. та доп.]. – К. : Вид-во "Вища шк."; "Знання", 1997. – 473 с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Изд-во "Эксмо", 2007. – 960 с.
8. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо. – М. : Изд-во "Эксмо", 2012. – 957 с.
9. Федоренко Н.П. Гуманистическая экономика / Н.П. Федоренко. – М. : Изд-во "Экономика", 2006. – 188 с.
10. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М. : Изд-во "Дело" ЛТД, 1995. – 864 с.
11. Dolan E.G. Understanding Macroeconomics / E.G. Dolan, S. Huda. – Redding : BVT Publishing, 2013. – 428 p.
12. Hicks J.R. Value and Capital An Inquiry into some Fundamental Principles of Economic Theory. Second Edition / J.R. Hicks. – Oxford : Oxford University Press, 1975. – 352 p.
13. Keynes Jh.M. The General Theory of Employment, Interest and Money / Jh.M. Keynes. – London : Macmillan, 2007. – 472 p.
14. Mill Jh.S. Principles of Political Economy with Some of their Applications to Social Philosophy. 6th Edition / Jh.S. Mill. – London : Longmans, Green, Reader&Dyer, 2014. – 624 p.
15. Samuelson P.A. Economics. 19th Edition / P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus. – New York : McGraw-Hill/Irwin, 2009. – 744 p.

Надійшла до редакції 26.05.2016 р.

Мырнова М.И. Оценка эффективности функционирования производственных систем в национальной экономике

Рассмотрены три интерпретации экономической категории "эффективность": классическая, постклассическая и современная. Представлена общая формула экономической эффективности функционирования производственных систем, которая являет собой количественное соотношение результатов и затрат. Приведены три варианта общей формулы эффективности, которые отличаются между собой по характеру соизмеримых инструментов – рыночных цен. Обоснованы подходы к выбору той или иной общей формулы эффективности функционирования производственных систем в национальной экономике.

Ключевые слова: производственные системы, эффективность, общая формула эффективности, национальная экономика.

Myronova M.I. Evaluation of the Production Systems Efficiency in the National Economy

Three interpretations of the economic category of efficiency are discussed: classical, post-classical and modern. The general formula economic efficiency of the production system, which is a quantitative correlation of results and costs, is presented. We consider three options for the general formula of efficiency, which differ in nature commensurate instrument such as market prices. Based approach to the selection of a general formula of efficiency of functioning of industrial systems in the national economy is represented.

Keywords: production systems, efficiency, general formula of efficiency, the national economy.

УДК 336.14:352

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Н.І. Полинюк^{1,2}

Сьогодні питання реформування бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Роль місцевих податків та зборів у наповненні місцевих бюджетів у нашій країні залишається незначною. Тому, розглянувши проблеми формування місцевих бюджетів як в Україні, так і в окремих зарубіжних країнах, можна дійти висновку, що продовження вивчення досвіду унітарних країн із розвинутою децентралізацією може стати у нагоді під час вироблення та запровадження політики реформування системи місцевих бюджетів в Україні. Важливо звернути увагу на досвід країн Європейського Союзу. Цікавим для глибшого аналізу також є досвід саме унітарних країн, трансформація моделі управління регіонами, в яких позитивно зарекомендувала себе, зокрема у сфері наповнення місцевих бюджетів.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, державне регулювання, міжбюджетні відносини, місцеві бюджети, фінансова децентралізація.

Актуальним для України є питання стабільного забезпечення процесів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних громад, функціонування органів місцевого самоврядування на основі як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду. Завдання проведеного дослідження полягало у розробленні, на основі зарубіжного досвіду, нових методів управління муніципальними структурами з урахування територіальної самоорганізації та зміцнення фінансової децентралізації в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати міжбюджетні відносини, узагальнити зарубіжний досвід формування місцевих податків й обґрунтувати можливості його застосування в Україні в умовах фінансової децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, основи їх організації, регулювання та фінансове вирівнювання, питання зміцнення фінансової незалежності місцевих органів влади і розвитку системи міжбюджетних трансфертів в Україні та інших країнах займають чільне місце у працях В. Базилевича, Н. Балдич, С. Большенко, І. Бурковського, О. Василика, В. Журавель, О. Кириленко, О. Кілієвича, М. Кульчицького, Н. Малиш, В. Опаріна та ін. Однак питанням розвитку та формування ефективної вітчизняної системи міжбюджетних відносин недостатньо приділе-

¹ аспір. Н.І. Полинюк – Львівський НУ ім. Івана Франка;

² наук. керівник: проф. М.І. Крупка, д-р екон. наук